

ИНТЕРЕСНО ЕТНОЛИНГВИСТИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕДИН ОТ ВЕЛИНГРАДСКИТЕ КВАРТАЛИ

Г. Пухалев, Сл. Керемидчиева, Ил. Генов-Пухалева.
Казано на каменски. София, 2008, 239 стр.

В пространното изследване на Л. Милетич *Das Ostbulgarische* (1903) се изнасят сравнително подробни диалектни материали за селата в Чепинското корито Баня, Костандово, Ракитово и Дорково. Говорът на с. Каменица е отнесен към говора на с. Баня и според учения образува една цялост със селата Лъжница и Корово. Л. Милетич е бил достатъчно добре информиран, че има известни различия в системата на каменишкия говор, защото ни обръща специално внимание на това. Пишейки своята *Българска диалектология* (1968), и Ст. Стойков се води по тези данни. В по-ново време сравнително подробни и точни диалектоложки факти ни дава *Българският диалектен атлас. Обобщаващ том* (2001). Въпреки това знанията ни за Чепинско (сега Велинградско) оставаха непълни.

Тримата автори – Г. Пухалев, Сл. Керемидчиева, Ил. Генов-Пухалева – правят подробно изследване на Каменица, някога (до 1948 г.) отделно село, а сега – квартал на Велинград. В краткия предговор не се посочва кой от авторите какво е изследвал и какво е писал, но читателят лесно разгадава, че езиковедската (диалектоложката) част е дело предимно на двете дами, а ландшафтните описания – на проф. Георги Пухалев, който вероятно най-активно е участвал и при подготовката на речника. Книгата е отлично редактирана, защото не личи разнობой в стила. Сполука е дозировката на отделните теми, тъй като в подобни случаи обикновено се дава от едното повече, а от другото по-малко. Неумелите автори се увличат по ненужни и неинтересни етноложки подробности около сватби и кръщавки, носии и фолклор. Тук една умела ръка ни предпазва от излишъци и подробности.

Географското описание ни дава възможност да се убедим в курортните дадености на велинградското корито: минерални води, чист въздух, борови гори, които заемат близо половината от района. Нека прибавим и бедната планинска почва на този родопски северозапад, която е прокудила мнозина и ги е принудила да търсят поминък из страната и в чужбина.

Голям интерес представят историческите бележки и сведенията за бягството на каменишкото население от насилствената ислямизация. Потърсени са исторически сведения от различни източници. За читателя са най-силни преданията, запазени в народната памет и предавани от поколение на поколение.

Тази книга е предназначена за по-широк кръг читатели, но това не е попречило на авторите да представят диалекта по установилата се вече традиция в научните диалектоложки студии. Тук ще обърнем по-голямо внимание именно на диалектоложката част, защото целта на авторите е да ни запознаят с особеностите на каменишкия говор. Това е залегнало и в заглавието.

Най-напред е направена обща характеристика на говора, като са реферирани съществуващите сведения, по които Каменица се е легитимирала досега в диалектоложките прегледи на българското езиково землище, а след това са изведени фонетичните, фонологичните и морфологичните особености. Описанието е изпълнено на професионален езиковедски стил с въвеждане на специалната терминология, но се чете леко и няма да затрудни заинтересованата публика: предпочетена е научната точност пред достъпността за неподготвения читател.

Особено внимание заслужава днешният застъпник на четирите стб. гласни (голямата и малката носовка, големият и малкият ер), записвани някога от Л. Милетич с едно по-широко **ô**, чийто изглас клони към **а**. Днес авторите установяват, че в каменишкия

говор липсва широкото **ѡ** (запазено е само в някои реликтни случаи). Вероятно в бъдеще ще е такава съдбата на широките гласни във всички рупски говори. Посочва се, че широкият изговор е заглъхнал вследствие на книжовното влияние върху речта на помладите, които не схващат този признак като фонологичен.

Въпреки рефлексна на стб. **ѡ** в /o/ каменишкият говор притежава и фонема /ъ/ в силна позиция, получена от рефлексна на стб. съчетание **рѡ**, което днес в говора повсеместно е **ръ**, т.е. липсва **ър**. Като източнобългарски говор каменишкият притежава цялата гама от палатални съгласни и това е изобилно документирано с примери от разговорната практика на млади и стари. Голяма лабилност има фонемата /х/, която се изпуска във всички фонетични позиции, и това води до силна деформация на фонетичния облик на думите.

Пестеливо се дават и морфологичните особености на говора. Нека обърнем внимание, че става дума за членна морфема *-от* при имената от мъжки род, единствено число и за окончание *-е* за имената от мъжки род при образуване на множествено число. Причастните форми за мн. число също окончават на *-е*. В повелително наклонение при префигираните глаголи ударението се отмята върху представката, срв. *дѡнеси*, *ѡтсечи* и под. Както е известно, това е типично за западнобългарските диалекти.

От историческите звукови промени ще отбележим само прегласа на стб. ятова гласна. Ст. Стойков твърди, че в традиционния говор под ударение се среща „немного широко *е*”, но авторите на рецензираната книга ни съобщават, че днес такава гласна в говора не съществува, защото се е прегласила в обикновено *е*.

По-голямата част от книгата на тримата автори е посветена на лексиката на говора. Лексикалните единици най-напред са подредени съобразно с тематичната им семантика: названия, свързани с човека, названия на човешки качества, названия на родствени връзки, названия, свързани с храненето, названия, свързани с облеклото, названия, свързани с духовния живот, названия, свързани с дома и стопанските постройки, названия на предмети, свързани с поминъка, названия, свързани с растителния свят, названия, свързани с животинския свят, названия на природни явления и т.н. Отделено е специално място и на фразеологизмите в говора. От стр. 91 до стр. 191 е разположен речникът на говора. Привеждат се и се тълкуват тези думи, които имат някакво различие с книжовната лексика, т.е. пълните и частичните диалектизми. Значенията са богато илюстрирани с диалектен материал. Речникът е изработен професионално, тълкуванията са точни и се облягат на книжовната лексикална система.

Като новост в композицията на подобен род описания следва да се посочи привеждането на личните, родово-фамилните и прякорно-прозвищните имена. Към тази част ще проявят интерес всички местни хора, за да видят словообразователните модели на фамилните и прозвищните имена. В отделен списък се привеждат названията на местностите в каменишкото землище. Обработката им е оставена за специалистите по топонимия. Ако бе пристъпено към анализ и на тези названия, описанието щеше да загуби своя стегнат облик: топонимията е в интересите на ограничен кръг специалисти и не бива да се включва в такава книга с популярно предназначение.

В края на книгата се дава списък на 30 информатори, от които са записвани анализирани материали. И този подход намирам за правилен: дори да се описва роден говор, сверките с местните хора са задължителни. Образованият човек е повлиян от книжовния език и може да привнесе в описанието книжовни черти. На книгата ѝ липсват само т. нар. свързани диалектни текстове, за да можем да се ориентираме поне отчасти в синтаксиса на говора.

Казано на каменски е отлично написана книга и ще предизвика интерес както сред специалистите диалектолози и етнографи, така и сред широк кръг читатели, които по някакъв начин са свързани с Каменица и целия Велинград.

МИХАИЛ ВИДЕНОВ